

KREDIT-MODUL TIZIMIDA TALABALARNING MUSTAQIL TA’LIM FAOLIYATINI TASHKIL ETISH METODIKASI

Saparov Xasan Djumanazarovich

Termiz davlat pedagogika instituti

Moliya-iqtisod ishlari bo‘yicha prorektor

Telefon: +998 90 294 00 33

E-mail: saparov00@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada kredit-modul tizimida bo‘lajak jismoniy madaniyat o‘qituvchilarining mustaqil ta’lim faoliyatini samarali tashkil etish metodikasi IMRAD tuzilmasi asosida tahlil qilindi. Mustaqil ta’limning nazariy asoslari, jismoniy madaniyat yo‘nalishiga xos shakllari, o‘z-o‘zini diagnostika, mustaqil izlanish va amaliy sinovdan iborat uch blokli modelning mazmuni yoritildi. 2022–2023-o‘quv yilida 45 nafar talaba ishtirokida o‘tkazilgan tajriba natijalari mustaqil ish hajmini to‘liq bajarish, o‘quv motivatsiyasi, yakuniy nazorat natijalari, portfolio sifati va tizimdan qoniqish ko‘rsatkichlari oshganini ko‘rsatdi. Maqolada mustaqil ta’limni kasbiy yo‘naltirilgan, individuallashtirilgan, monitoringga asoslangan va portfolio bilan bog‘langan holda tashkil etish tavsiya qilinadi.

Kalit so‘zlar: mustaqil ta’lim, kredit-modul tizimi, jismoniy madaniyat, o‘z-o‘zini boshqarish, portfolio, metakognitiv ko‘nikma, kasbiy rivojlanish.

KIRISH

Kredit-modul tizimining asosiy pedagogik afzalliklaridan biri mustaqil ta’limni o‘quv jarayonining yordamchi emas, balki teng huquqli tarkibiy qismi sifatida tashkil etishidir. Jismoniy madaniyat ta’lim yo‘nalishida bu masala alohida dolzarbdir, chunki bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi faqat auditoriya mashg‘ulotlarida emas, balki mustaqil mashq, manba bilan ishlash, kuzatuv, video tahlil va refleksiya jarayonlarida ham shakllanadi.

Mustaqil ta’lim ko‘pincha amaliyotda konspekt yozish yoki referat tayyorlash bilan chegaralanib qoladi. Bunday yondashuv kredit-modul tizimining mohiyatiga mos kelmaydi. Chunki mazkur tizimda mustaqil ta’lim talabani o‘z o‘quv maqsadini anglash, bilim manbalarini tanlash, natijani tahlil qilish, kamchilikni bartaraf etish va o‘z rivojlanish trayektoriyasini boshqarish qobiliyatini shakllantirishi kerak.

Tadqiqotning maqsadi kredit-modul tizimida jismoniy madaniyat yo‘nalishi talabalari uchun mustaqil ta’lim faoliyatini tashkil etishning samarali metodikasini ishlab chiqish va uning natijadorligini empirik ma’lumotlar asosida baholashdan iborat. Tadqiqotda mustaqil

ta’limning nazariy asoslari, amaliy shakllari, uch blokli model mazmuni va tajriba natijalari tahlil qilindi.

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqotning nazariy asosini B. Bloomning kognitiv darajalar taksonomiyasi, M. Knowlesning o‘z-o‘zini yo‘naltirilgan ta’lim konsepsiyasi va P. Pintrichning o‘z-o‘zini boshqaruvchi o‘rganish haqidagi qarashlari tashkil etdi. Me’yoriy asos sifatida kredit-modul tizimi tartibiga oid hujjatlar, oliy ta’limni rivojlantirish strategiyalari va ta’lim sifatini oshirishga qaratilgan rasmiy yondashuvlar hisobga olindi.

Empirik tadqiqot 2022–2023-o‘quv yilida jismoniy madaniyat yo‘nalishi 2-kurs talabalari ishtirokida o‘tkazildi. Tajribaga 45 nafar talaba jalb qilindi. Tadqiqot davomida o‘z-o‘zini diagnostika, mustaqil izlanish, amaliy sinov, portfolio yuritish, kuzatuv, anketa, suhbat va yakuniy nazorat natijalarini tahlil qilish metodlaridan foydalanildi.

Mustaqil ta’lim samaradorligini baholash uchun besh indikator belgilandi: mustaqil ish hajmini to‘liq bajarish darajasi, o‘quv motivatsiyasi, yakuniy nazorat natijalari, portfolio sifati va talabalar qoniqish darajasi. Natijalar oldingi o‘quv yilidagi ko‘rsatkichlar bilan solishtirildi, mazmuniy tahlil esa talabalar reflektiv hisobotlari va o‘qituvchi kuzatuvlari asosida amalga oshirildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijasida jismoniy madaniyat yo‘nalishi talabalari uchun mustaqil ta’limning besh asosiy shakli aniqlandi. Birinchi shakl - sport texnikasini mustaqil mashq qilish va video yozuv orqali o‘z harakatini tahlil qilish. Ikkinchi shakl - ilmiy adabiyotlar bilan ishlash, annotatsiya va tahliliy konspekt tayyorlash. Uchinchi shakl - maktab jismoniy tarbiya darslarini kuzatish va kuzatuv daftari yuritish.

To‘rtinchi shakl - o‘z jismoniy holatini monitoring qilish. Bu jarayonda talaba jismoniy faollik, chidamlilik, yuklama va kayfiyat ko‘rsatkichlarini qayd etadi. Beshinchi shakl - prezentatsiya, video-dars yoki metodik loyiha tayyorlash bo‘lib, u talabaning ijodiy, metodik va raqamli savodxonlik ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Tadqiqotda mustaqil ta’limni tashkil etishning uch blokli modeli ishlab chiqildi. Birinchi blok - “O‘z-o‘zini diagnostika” bo‘lib, modul boshida talabaning bilim va ko‘nikma darajasini aniqlaydi. Ikkinchi blok - “Mustaqil izlanish” bo‘lib, ilmiy manbalar bilan ishlash, muammo bo‘yicha ma’lumot yig‘ish va tahliliy topshiriqlarni bajarishni qamrab oladi. Uchinchi blok - “Amaliy sinov” bo‘lib, o‘rganilgan bilimlarni sport mashg‘uloti, metodik vazifa va video tahlil orqali qo‘llashni nazarda tutadi.

Model joriy etilgandan so‘ng belgilangan mustaqil ish hajmini to‘liq bajargan talabalar ulushi 82 foizga yetdi; oldingi ko‘rsatkich 65 foiz edi. O‘quv motivatsiyasi yuqori darajada shakllangan talabalar ulushi 53 foizdan 71 foizga oshdi. Yakuniy nazorat natijalari o‘rtacha

12 foizga yaxshilandi. Portfolio sifati bo‘yicha “a’lo” baholangan talabalar soni 3 barobarga ko‘paydi, yangi tizimdan qoniqish darajasi esa 84 foizni tashkil etdi.

MUHOKAMA

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, kredit-modul tizimida mustaqil ta’lim samarali bo‘lishi uchun topshiriq mazmuni aniq kasbiy vazifa bilan bog‘lanishi kerak. Agar mustaqil ish faqat matn ko‘chirish yoki umumiy referat yozishga qaratilsa, u talabaning kompetensiyasini rivojlantirmaydi. Aksincha, mustaqil topshiriq sport texnikasini tahlil qilish, dars rejasi tuzish, o‘quvchini kuzatish yoki jismoniy yuklamani baholash bilan bog‘langanda kasbiy o‘shiga bevosita xizmat qiladi.

Uch blokli modelning samaradorligi uning bosqichma-bosqich tuzilganida namoyon bo‘ladi. O‘z-o‘zini diagnostika talabaga boshlang‘ich holatini anglash imkonini beradi; mustaqil izlanish manba bilan ishlash va tahlil ko‘nikmasini rivojlantiradi; amaliy sinov esa nazariy bilimni real harakatga aylantiradi. Portfolio bu jarayonlarning natijasini jamlab, talaba va o‘qituvchi uchun o‘sh dinamikasini ko‘rinarli qiladi.

Jismoniy madaniyat yo‘nalishida mustaqil ta’lim ikki qirrali xususiyatga ega: u bir vaqtning o‘zida nazariy va amaliy bo‘lishi kerak. Shuning uchun mustaqil ish topshiriqlari ma’ruza konspekti bilan cheklanmasdan, harakat, kuzatuv, video tahlil, metodik loyiha va refleksiya komponentlarini o‘z ichiga olishi lozim. Bunday yondashuv bo‘lajak o‘qituvchining o‘z faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirish qobiliyatini rivojlantiradi.

XULOSA

Kredit-modul tizimida mustaqil ta’limni samarali tashkil etish talabaning kasbiy rivojlanishi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari o‘z-o‘zini diagnostika, mustaqil izlanish va amaliy sinovdan iborat uch blokli model mustaqil ish hajmini bajarish, o‘quv motivatsiyasi, yakuniy natija, portfolio sifati va qoniqish darajasini oshirishini ko‘rsatdi.

Amaliy tavsiya sifatida mustaqil ta’lim topshiriqlarini kasbiy yo‘naltirilgan, individuallashtirilgan va natijaga asoslangan holda loyihalash zarur. Har bir mustaqil ishda maqsad, bajarish algoritmi, baholash mezonini va refleksiya talabi aniq berilishi kerak. Portfolio tizimi esa mustaqil ish natijalarini semestr davomida jamlash va obyektiv baholash vositasi sifatida qo‘llanishi lozim.

Ilmiy xulosa shuki, kredit-modul tizimida mustaqil ta’limning natijadorligi talabaning o‘z-o‘zini boshqaruvchi subyektga aylanish darajasi bilan belgilanadi. Jismoniy madaniyat ta’limida bu jarayon sport amaliyoti, metodik tahlil, manbaviy izlanish va refleksiv baholashning uzviy birligi orqali amalga oshadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni. 2022-yil 28-yanvar, PF-60-son.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston - 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni. 2023-yil 11-sentabr, PF-158-son.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Oliy ta’lim muassasalarida o‘quv jarayoniga kredit-modul tizimini joriy etish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida”gi qarori. 2020-yil 31-dekabr, 824-son.
4. Bloom B.S. Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. New York: McKay, 1956. 207 p.
5. Knowles M.S. Self-Directed Learning: A Guide for Learners and Teachers. New York: Cambridge, 1975. 135 p.
6. Pintrich P.R. The Role of Goal Orientation in Self-Regulated Learning. In: Handbook of Self-Regulation. San Diego: Academic Press, 2000. P. 451–502.
7. Yo‘ldoshev X.Q. Oliy ta’limda talabalarining mustaqil ta’lim faoliyatini boshqarish. Toshkent: TDPU, 2019. 152 b.
8. Qodirov N.A. Jismoniy madaniyat talabalarida mustaqil ishlash ko‘nikmalarini shakllantirish. Pedagogik ta’lim. 2021. №4. B. 27–33.
9. Ziyodullayev A.T. Kredit tizimida mustaqil ta’limning pedagogik asoslari. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020. 188 b.
10. Karimov I.N. Mustaqil ta’limni tashkil etishda raqamli vositalardan foydalanish. Ta’lim va rivojlanish. 2023. №1. B. 41–48.